

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 19. JUNI 1983.

FORORD

Det har vært årsmøte, og stoff fra det tar mye av plassen i dette nummeret. Noe nytt fra styret er det ikke kommet, men det planlegges tur til sommeren også.

På årsmøtet ble det snakket om at stoff fra siste krig nå er interessant historie. Her har mange i bygda mye å fortelle, særlig om flyktingetraffikken. Dette er en aktuell oppgave for laget, og bladet tar selvsagt med glede mot slikt stoff. Nå kan vi presentere et brev fra det illegale arbeidet. Det gjengis uten kommentarer, og omhandler droppeplass for fly med forsyninger fra England. Det gir oss et fint bilde av hvilke hensyn som måtte tas. Alle navn er selvfølgelig dekknavn.

Som kjent har historielaget fått overta Rudolf Bråtens arkiv. Jeg har begynt å gjennomgå dette, og i tida framover vil det nok komme noen artikler bygget på stoff fra dette rikholdige arkivet.

Det er fortsatt noen som ikke har betalt kontingenten for 1983. Vi håper dette er en forglemmelse, og sender fortsatt bladet ut etter de gamle medlemslistene.

Finn Åberg.

NYTT FRA LAGET

Årsmøtet

Møtet ble holdt 20. mars i Biblioteket. Årsberetning og regnskap tas med nå. Ellers har vel de fleste lest referat i Glåmdalen. Her nevner vi bare noen få ting.

Det nye styret ser slik ut: Formann Liv Solbergseter, nestformann Åge Sørmoen, sekretær Pål Skullerud, kasserer Rolf Amundsen, styremedlem Roger Linna.

Varamenn til styret: Sissel Melby, Tor Eivind Pramm, Syver Gylterud.

Medlemsbladet blir nå trykket og sendt ut fra Oslo, med lavere omkostninger enn før. Det vil fortsatt komme med 4 nr i året. Fristen for stoff er den første i utgivelsesmåned, altså mars - juni - september - desember.

Per Erik Rastad hadde til slutt et meget interessant kåseri om krigshistorien for Austmarka fra 1500-tallet til 1905. I krigene mot Sverige ble bygda berørt pga veiforbindelsen med Sverige. På 1600-tallet ble mange gårder på Austmarka plyndret og brent.

Rastad hadde også med noen gamle våpen som ble "demonstrert".

F.Å.

Årsberetning for 1982

Det er i løpet av året holdt to styremøter og behandlet 8 saker. Det har gått dårlig med arbeidet på Smedhaugen i år, men vi satser for fullt igjen til sommeren. Mikrofilmapparatet er blitt flittig brukt, og vi har kjøpt inn 4 filmer i år. De omhandler kirkebøker for Vinger fra 1847-1897, og vi har bestilt filmer som vi venter på. Vi hadde kakebasar den 7. april ved Austmarka S-lag, og fikk inn ca. kr 1000,-.

I sommer hadde vi en vellykket og morsom tur til Finland. Vi kjørte buss til Stockholm og ferje over til Helsingfors og derfra via Lathi til Rautalampi, som var hovedmålet.

Vi var innom en stor kirke som ble bygget i russisk stil og vi var på museum. Vi rodde en kjerkebåt til et sted hvor den første kjerka hadde stått. Vi ble ellers mottatt på beste måte både av kommunens og menighetens folk, og vi fikk bevertninger samt orienteringer om Rautalampi. Totalt på turen var det med 33 stk.

Den 12. september arrangerte vi Finnstigmarsjen for tredje gang med 90 deltakere. Vinnere i år ble Anne Torp og Arnt Haug. Vi håper på større oppslutning til høsten.

Medlemsbladet kommer fortsatt ut med 4 nummer i året, og Finn Åberg som redaktør ønsker mer stoff fra medlemmene. Det er blitt innkjøpt en del bølgeblikkplater til Nordgården Varaldskogen, og i den forbindelse venter vi samarbeide med Statens Skoger om opprustning av eldre hus på Varaldskogen. Rolf Amundsen har representert i styret for Kongsvinger Museum. Aktiviteten i år har vært mindre enn tidligere, men vi håper den skal bedre seg kommende år.

Styret har i år bestått av: formann: Rolf Amundsen, nestformann: Åge Sørmoen, sekretær: Liv Solbergseter, kasserer: Henry Tangen, styremedlem: Pål Skullerud, varamenn: Sissel Melby, Roger Linna, Eivind Pramm.

Sekr.

REGNSKAP FOR 1982

Inntekter:

Medlemskontingent	1 880,-
Finnstigmarsjen	1 148,-
Kulturmidler	3 000,-
Utlodning, kakebasar	1 005,-
Renteinntekter	190,-
	<hr/>
	7 223,-

Utgifter:

Medlemsblad	2 832,-
Bølgeblikkplater	1 626,-
Mikrofilmer	642,-
Kontorutgifter	230,-
Platte Austmarka Skolekorps	100,-
Tegning av diplom	150,-
Avsetning Finnstigen	1 000,-
	<hr/>
	6 580,-
	<hr/>
overskudd	643,-
	<hr/>
Beholdning	6 168,-

Fra budsjettet for 1983 nevner vi at det er regnet med 5 000 kr til Smedhaugen, 1 000 kr til mikrofilmer, og 500 kr til avfotografering av gamle bilder. Budsjettet balanserer på 12 500 kr.

FRA HINE HÅRDE DAGER

Roald fra Anders 7/11-44.

Rapport av 6. mottatt. Den nye droppeplass er ei myr, 4 km lang og fra 200 m - 500 m bred. Heile myra kan brukes.

Den delen som er utsett og best skikket er ca 300 m bred, bra tørr fast myr med ei og anna småfuru. Ingen stein eller bergknauser. Nærmeste og eneste vann i vid omkrets er en liten tjernputt, ca 50 x 30 m som ligger i kanten av myra ca 500 m fra stedet.

Området er så stort at vi har trukket stedet tilstrekkelig langt unna for å være trygg.

Myra ligger i retning nord sør, og den vanlige vindretningen er etter myra, men der er plass nok til å ta droppet tvert over om vindretningen skulle være slik.

Området er godt oversiktlig fra luften så det er lett å orientere seg etter signalene, samtidig som området er så lavt at maskinene kan slippe seg langt ned. Ingen skogstrafikk i nærheten, og nærmeste bebyggelse er langt unna og dekket av skogåser.

I tilfelle sporsnø kan sterke stier gås opp på forhånd forbi stedet så ettersporing kan kamoufleres. Hadde jeg hatt med planleggelsen fra først av ville dette stedet blitt valgt.

Mannskapene kan gå etter skogstier heilt fram, så ferdsel og transport etter beferdede veier kan undgås.

Vansklighetene ved første plass er ytterligere øket sia siste rapport. Det er nå vanskelig å skaffe skyss gjennom bygda, og det er stor sannsynlighet for at vi ikke kan vinne fram om signalet kommer, slik at der ingen er til å ta imot det. Jeg håper du skjønner at det er fordi vi er vårt ansvar bevisst at vi så inntrengende advarer mot å ta ned noe der borte. Men vi skal sjølsagt sette alt inn på å parrere ordre om signalet kommer.

Vi mangler i høy grad signalløker. Jeg har skrapet sammen så mange batterier at vi til nød kan klare oss, men hvis det var mulig må vi ha et sett signalløker, og helst noen reserve lommeløktbatterier, og helst løker, da det jo trengs litt lys under arbeidet selv om en regner med å måtte være meget varsom med bruk av lys. Da det også må forutsettes at vi må gå i mørket trenger vi litt lys til å komme fram med. Min formann hadde levert tilbake fortegnelsen over innholdet i et dropp, beskrivelsen av de enkelte ting som slippes. Jeg ber om å få utlånt det nødvendige materiell.

Sendes gjennom Osvald.

O.T.

Skatteseddel.

Hjv. Julie Thores Skillestrøgen, Søn.

er ilignet herredsskat for 19²⁰/₂₁ til

Vinger

der maa være betalt til Vinger kommunale kontor:
1. termin inden 1. august, 2. termin inden 1. oktober 1920.

Av antagen formue	kr.	
" — indtægt	kr. 600-	kr. 12,00
+ veihold for	skyldm. å kr. 6.00	"

Seddelen maa opbevares og medbringes ved betaling.

1. termin kr. 12,00	betalt 10,8	1920
2. termin kr.	betalt 1	1920

Nerby

Vinger kommunale kontor, 10. juli 1920.

O. P. Nerby.

Vend.

Bemerk!

1. I henhold til skattelovens § 31 og herredsstyrets beslutning av 5—10 1915 blir

- a. Skat ilignet hjemneværende børn, der arbejder i forældrenes bedrift, at opkræve hos vedkommede forældre.
- b. Skat ilignet faste tjenere opkræves hos den husbond, hvem vedkommende er i tjeneste ved skattens forfald.
- c. Skat ilignet arbeidere ved offentlig vei eller jernbaneanlæg opkræves hos arbejdsgiveren eller anlæggets bestyrer.

2. Betales ikke første termin i ret tid, er samtidig anden termin forfalden og inddrives ved utpantning.

3. Skat under kr. 10,00 betaales i sin helhet ved første forfaldstermin.

4. Renter beregnes efter $\frac{1}{2}$ pct. for hver fuld måned (6 pct. p. a.) av kr. 10 og derover fra forf.

5. Vinger komm. kontor aapent alle hverdage fra 9—2.

6. Kontordag paa Østmarken anden onsdag i hver måned. Skattemøterne vil bli særskilt kundgjort for Østmarken.

FRA SKOLEHISTORIEN

Den nye norske staten i 1814 måtte også ta seg av skolestellet. En kommisjon hadde vært i arbeid alt fra 1811, men først i 1827 kom den nye skoleloven. Den var liten av omfang og beskjeden i sine krav, vi nevner noen: Skoleplikt for alle barn som har fylt 7 år. Skoleplikts varighet i alminnelighet til konfirmasjonen, men det var lov å forsømme skolen hvis arbeidet krevde det. Minimumskravet var skoletid i 2 måneder, og det var undervisning i lesning, kristendomskunnskap, skrivning og regning. Ved hver skole skulle det være bibel, nytestamente, salmebok, postill, regnebok, og et eksemplar av grunnloven.

Svakheten ved loven var at staten ikke ville være med og betale for dette. Som før var det bygdefolket som skulle betale, og en skolekommisjon fikk ansvaret. Det skulle være minst en fastskole i hvert prestegjeld, resten var omgangsskoler, som nok hadde sine fordeler på denne tiden.

Vinger (med Eidskog) startet opp samme året. Kommisjonen delte prestegjeldet opp i 12 distrikt, hvert distrikt bestod av 3—4 roder. På Austmarka ble det to distrikt, nr 9 med rodene Skullerud-Fagernes, Åserud-Kolbjørnsrud, Varaldlien-Varaldskog. Lærer her var Thor Thorsen Prammussater. Han hadde 25 spesiedaler i lønn for de 150 barna han skulle undervise. De andre lærerne hadde et par tønner korn i tillegg, men Thorsen fikk av en eller annen grunn ikke noe korn.

Distrikt 10 bestod av området Gylderud-Karterud, og plassene på Østgård og Karterudskog. Lærerlønna her var 30 spd, og barnetallet var 105.

Denne almueskolen var, som før, en kristendomsskole, det går tydelig fram av plan og instruks. Omgangsskolelæreren var på mange måter en omreisende legprdikant.

Vi forestiller oss gjerne at skolen var "streng" i gamle dager. Instruksen formaner imidlertid lærerne å vise "Godhed og Blidhed", bruke "kjærlig Tale", og prøve å vinne elevenes "Kjærlighed, Agtelse og Tillid". Det var tillatt å slå, som en siste utvei. Hvordan praksis var, er en annen sak, for lærerne i omgangsskolen hadde ingen lærerskole. De skulle gå en stund i lære hos presten eller fastskolelærerne, som skulle ha gått på lærerseminar. Lærerlønnen kunne ingen leve av. Sosialt sett sto læreren langt under bonden.

Noen tall fra 1837 viser hvilke resultater det ble av denne skolen. Elevene lærte å lese, og fikk kunnskaper i kristendom. Men bare 20 % lærte å skrive, 11 % lærte å regne, og bare 1 % lærte litt historie, geografi og naturfag. Disse tallene gjelder omgangsskolen, fastskolene hadde mye bedre resultater. Gjennomsnittlig antall skoledager i omgangsskolen var 47.

Noen eksamen i vår forstand var det ikke, men prestene reiste rundt på såkalte inspeksjoner, som hadde preg av eksamen. Ellers var nok konfirmasjonen selve sluttprøven. Uten å være konfirmert ble en ikke regnet for å være skikkelig voksen.

Den 27. mai 1839 var sognepresten på inspeksjonsreise til skolene på Holsæter, Fagernes og Varaldskogen. I dagsregisteret skriver han:

"Om Aftenen Kl. 7 Skoleexamen paa Gaarden Varaldskogen, hvor ogsaa 16 Personer, deels gamle, deels sengeliggende betjentes. - - -

I det Hele examineredes denne Dag 92 Børn, af hvilke 4 tilkjendtes Characteren Meg. godt, 14 Godt, 47 temmelig godt og 27 Maadelig.

Gunne Eriksdtr. Korphullet, Carl Thorsen Aaserudmoen og Ole Andersen Svartberget fik i Premie hver en Bibelhistorie. Læreren her Thor Thorsen gjør sig, efter hvad jeg af Børnenes Fremgang kan slutte og efter hvad troeværdige Folk fortalte, megen Umag med Underviisningen, ligesom han og søger at øve de fleste Børn i Skrivning og Hovedregning."

Den 2. juli 1840 var det skoleeksamen i Varaldbakken kl. 5. Her er bl.a. nevnt at Anne Olsdtr. Sigaaberget og Gunder Anderssen Vestavig syntes å være de flinkeste og hver fikk i premie et eksemplar av Wexels bibelhistorie.

Kilder:

Bygdebok for Vinger og Eidskog
Høigård og Ruge: Den norske skoles historie
Fra Rudolf Bråtens papirer: Arkivstoff fra Hamar.

Finn Åberg.

FINSK NAVN: KONGOTUNEN

Kongotunen er navnet på et lite tjern øst for Larbekken på Varaldskogen. Alle er enige om at navnet er finsk, men ingen har hatt noe skikkelig forslag til tolkning av navnet.

Blant Rudolf Bråtens papirer kom jeg over en avskrift av et brev Rudolf hadde fått fra Sigurd Bograng i 1973. Jeg refererer litt av det: "Nu synes ha kommit förklaring på tjärnnamnet Kongotunen, om man får tro finske jägmästaren Urho Inha, sekreterare i Niittahojussis Föening i Helsingfors. Denne uppger et finskstavat ord Kungutuinen (som uttalas Kongotojnen) vilket ord angiver sumpiga,

gungande, torviga stränder med underliggende vatten eller källåder".

Bograng skriver videre at han ikke har funnet ordet i noen av alle de finske ordbøker han har undersøkt.

Inntil videre får en da holde seg til denne tolkningen, som nok kan passe bra. Vi får likevel håpe at en kan få en nærmere forklaring på dette ordet, som ser ut til å være ukjent i finske ordbøker. Heller ikke finlendere som jeg har vist ordet til, har kjent det.

Finn Åberg.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg

Inkognito terr. 7 B

Oslo 2

Tlf. 02/44 54 52

Medlemskap i laget koster 20 kr året.

Betales til

Austmarka Historielag

2224 Austmarka

Postgirokonto 3552056

Trykt i 150 eksemplarer.